

بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با کنش های زیست محیطی شهروندان (مورد مطالعه: شهروندان شهر خلخال)

رقیه غریبه کلستان^۱، نسرین خدابخشی هفشجانی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۴ تیرماه ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: ۶ مهر ۱۳۹۹

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اجتماعی - فرهنگی مرتبط با کنش های زیست محیطی شهروندان (مورد مطالعه: شهروندان شهر خلخال) انجام شد. این پژوهش به روش پیمایشی انجام شد و در جهت ارتقا روایی نتیجه های پرسشنامه از اعتبار صوری استفاده شد و قابلیت اعتماد نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ که برای کلیه متغیرها بالاتر از ۰/۷۰ به دست آمد. جامعه آماری این تحقیق را شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر خلخال تشکیل می دهند حجم جمعیت آماری طبق آمار اداره ثبت احوال ۳۶۰۰۰ نفر است. که از بین آن ها با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب گردید. یافته های پژوهش نشانگر این بودند که بین متغیرهای مستقل میزان دینداری، احساس تعلق مکانی، قانون پذیری شهروندان، مشارکت محلی، اعتماد شهروندان با متغیر وابسته کنش های زیست محیطی رابطه معنی داری دارند. در نتیجه می توان گفت که بین عوامل اجتماعی و فرهنگی و کنش های زیست محیطی شهروندان در شهر خلخال رابطه معنی داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: عوامل اجتماعی - فرهنگی، احساس تعلق مکانی، قانون پذیری شهروندان، مشارکت محلی، کنش های زیست محیطی

مقدمه

۱ گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد خلخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلخال، ایران

۲ گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد خلخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلخال، ایران

* نویسنده مسئول

مسائل و مشکلات زیست محیطی یکی از مهمترین نگرانی و دلمشغولی های انسان هزاره ی سوم است که البته بسیاری از این مسائل ناشی از رفتارهای نامناسب زیست محیطی خود انسانهاست. به نحوی که گفته می شود این رفتارهای نامناسب به طور چشم گیری در چالش های زیست محیطی جهانی نقش دارند (Klokner, 2013). یکی از مهمترین نگرانی های انسان قرن بیست و یکم، مسائل و مشکلات زیست محیطی است که بسیاری از این مسائل از رفتارهای نامناسب زیست محیطی خود انسانها سرچشمه می گیرد (Hemayatkhah, 2017: 32). از آنجایی که انسان بخشی از طبیعت است، آسیب به بوم سازگان طبیعی در نهایت به خود انسان آسیب می زند. برخی از تهدیدات و بحران های زیست محیطی نظیر تغییرات آب و هوا، نازک شدن لایه ی ازن، جنگل زدایی، بحران غذا، باران های اسیدی شود. با منشأ ازدیاد جمعیت، گسترش شهرنشینی، تولید صنعتی، پیشرفت تکنولوژی، بالا رفتن سطح زندگی و افزایش تقاضای مردم، استفادگی بهره جویانه و نا اصولی از محیط طبیعی توسط سرمایه داران، همگی مباحث جهان شمولی هستند که با گستردگی تمام، فکر اندیشمندان را در یافتن راهکارهای مناسب برای حل بحران های زیست محیطی به خود مشغول داشته است (Hagigatian, 2012: 136). بسیاری بر این باورند که راه حل بحران های محیط زیستی را باید در تغییر رفتار و نگرش انسان و روش زندگی وی بر کرهی خاکی جستجو کرد. تاکنون متغیرهای مختلفی در تبیین عوامل مؤثر بر رفتارهای محیط زیستی بررسی شده است (Hejazi, 2017: 17).

امروزه مسائل زیست محیطی عمیقاً دارای مفهوم اجتماعی اند و در کل مسائل زیست محیطی ریشه ی فرهنگی دارند و به منظور پذیرش بافت های فرهنگی یک جامعه بایستی به صورتی ساختاری با موضوع برخورد کرد. حفظ محیط زیست به مسائل زیادی ارتباط دارد که بزرگترین و مهمترین آن مسأله ی فرهنگی است. در مسأله ی محیط زیست، رفتارهای نابهنجار در ارتباط با محیط زیست به علت ناآشنایی با فرهنگ شهرنشینی و عدم درک درست از اوضاع زیست محیطی حاکم بر جامعه و وضعیت اعتقادات فرهنگی مردم است، زیرا مردم فرهنگ استفاده از منابع طبیعی و امکانات زیست محیطی و فرهنگ زیستن همراه با همزیستی با طبیعت را نیاموخته اند و یا به درستی آن را درونی نکرده اند (Adhami and Akbarzadeh, 2011: 39).

شهر خلخال از جمله شهرهایی است که همانند دیگر شهرهای ایران با مسائل زیست محیطی زیادی مواجه است به گونه ای که امروزه با کمبود فضای سبز شهری و تخریب آن، تخریب اموال عمومی سطح شهر، جوی های پر از زباله کنار خیابان، تخریب باغات حاشیه شهر و واگذاری زمین های کشاورزی به ساخت و ساز شهری، مصرف بالای انرژی، تخلیه و انباشت زباله ها در خارج از شهر به صورت روباز- که با معیارهای زیست محیطی انطباق ندارد، معابر و خیابان های نامنظم و عدم رعایت رفتارهای زیست محیطی توسط ساکنان روبروست. همچنین رودخانه شهر که می توانست مظهر زیبایی

این شهر باشد، در بستر و اطراف آن توده های زباله دیده می شود که موجب آلودگی آب های سطحی و به خطر افتادن بهداشت عمومی است (از مشاهدات میدانی نگارنده).

بنابراین فرض این تحقیق اینست که بحران و حفظ محیط زیست شهری ریشه در مسائل مدیریتی، اجتماعی و فرهنگی دارند. و پرسش اصلی این پژوهش این است که آیا بین عوامل مدیریتی، اجتماعی و فرهنگی با کنش های زیست محیطی شهروندان رابطه ای وجود دارد؟ با توجه به مطالب مطرح شده هدف اصلی این مطالعه، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با کنش های زیست محیطی شهروندان (مورد مطالعه: شهروندان شهر خلخال) است و علاوه بر هدف اصلی اهداف فرعی این تحقیق عبارت بودند از:

۱- شناخت رابطه بین میزان اعتماد شهروندان به نهادها و سازمان های محلی و کنش های زیست محیطی

۲- شناخت رابطه بین میزان مشارکت محلی شهروندان و کنش های زیست محیطی

۳- شناخت رابطه بین میزان قانون پذیری شهروندان و کنش های زیست محیطی

۴- شناخت رابطه بین میزان احساس تعلق مکانی شهروندان و کنش های زیست محیطی

۵- شناخت رابطه بین میزان دینداری شهروندان شهر خلخال و کنش های زیست محیطی آنان

۶- شناخت رابطه بین میزان کنش های زیست محیطی و متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنسیت تحصیلات)

در زمینه ادبیات تحقیق «واژه حفظ محیط زیست برای نخستین بار توسط ارنست هاینریش هگل در اواخر دهه ۱۸۶۰ به کار رفته است؛ معنای مدنظر هگل، «علم روابط میان ارگانیزم ها و محیط زیست آن ها بوده است». با این وصف می توان ردپای مفاهیم اکولوژی را از آغاز خلقت بشر تاکنون پی گرفت؛ چنین به نظر می رسد که انسان های پیش از عصر صنعتی شدن، حساسیت و احساس مسئولیت و مراقبت بیشتری نسبت به جهان پیرامون خود داشته اند. آن ها فقط آنچه را که نیاز داشتند از طبیعت برگرفته اند. از این منظر می توان به جهان بینی و فلسفه طبیعی زرتشت اشاره داشت که عناصر اربعه آب، باد، خاک و آتش در آن محترم شمرده می شدند. اما به طور واضح و جدی، نهضت اکولوژی به دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بر می گردد. از جمله نوشته های دوران ساز در این دهه ها، می توان به بهار خاموش اثر راشل کارسون و بمب جمعیت و تراژدی چمنزارهای گارت هاروین اشاره کرد که از یک طرف کابوس فروپاشی محیط زیست و از طرف دیگر رابطه آن با افزایش وحشتناک جمعیت را مطرح ساختند. بسیاری از نویسندگان، در این خصوص اجماع نظر دارند که جنبش اکولوژیسم تا حدی فرآورده واکنش انتقادی به سنت روشنگری اروپاست. پیتر موریس به همراه کاتیل در مقاله زیست بوم، معتقدند که در طول عصر روشنگری بورژوازی اروپایی در سده هیجدهم، بیگانگی نوع بشر از طبیعت برای نخستین بار به مرحله حاد و بحرانی خود رسیده است» (Bal & Daguerre, 2005: 294-293).

پین معتقد است: «امروزه بحران اکولوژیک از دو جنبه حائز اهمیت است. اول: تخریب طبیعت به شکلی جبران ناپذیر و دوم: بیگانگی جامعه (انسانی) از طبیعت؛ به این معنی، جامعه ای که خود بخشی از تکامل طبیعت است، در واقع به شکلی کاملاً غیر طبیعی و معکوس وارد چنین رشد فزاینده ای از تخریب شده است، حال آنکه جامعه اساساً پدیده ای طبیعی و در حقیقت پدیده ای اکولوژیک است. اکولوژیست‌ها در واکنش به بحران‌های زیست محیطی و آسیب‌های محیطی و بوم شناختی که نتیجه کار انسان‌ها به شمار می‌رود، پا به عرصه مبارزات سبز می‌گذارند و خط مشی و برنامه‌های خود را تحت عنوان جنبش سبزها با اتیکت سیاست‌های سبز تعریف می‌کنند. در این راستا هر گونه تلاشی برای بدست آوردن رابطه میان طبیعت، فرهنگ و جامعه، گویای این امید بود که انسان‌ها خود را به عنوان جزئی از نظم موجود در طبیعت به رسمیت بشناسند. این در حالی است که شخصیت‌هایی همچون فرانسیس بیکن چنین می‌اندیشیدند که طبیعت جنس مؤنث است، لذا بایستی از سوی مردان مورد بهره برداری قرار بگیرد تا سرکشی‌اش از میان برود و رام شود» (Payne, 2005: 320-319).

سبزها معتقد هستند که انسان به شدت وابسته به محیط زیست و سایر تیره‌های حیوانی و نباتی است و در این راستا به سوی یک اخلاق بوم شناختی رهنمون شده‌اند؛ اخلاق اکولوژی بر شبکه‌ای از به هم وابستگی و درهم تنیدگی‌ها قراردارد که در محدوده آن، ما و سایر موجودات زندگی می‌کنیم. اکوسفر یا زیست بوم یک سیستم به هم پیوسته است، آنچه ما محیط زیست می‌خوانیم سیستمی است که شامل کلیه موجودات زنده، آب و هوا، خاک و زیستگاه آن‌هاست (Bal & Daguerre, 2005: 40).

«اکوسیستم و نگرش‌های موجود درباره آن به طور کلی سه نگرش نسبت به رابطه انسان و محیط وجود دارد. اولین نگرش متعلق به جناح انسان مدار یا سبز می‌باشد. سبز جنبشی است دارای سمت‌گیری‌ها و هدف‌های مشترک. بسیار مهم است که بدانیم جنبش سبز هرگونه محیط‌زیست‌گرایی نیست و صرفاً بر پایه ادعای یک جریان سیاسی در دفاع از محیط زیست نمی‌توان آن را سبز دانست. جنبش سبز را اکیداً نباید با محیط زیست‌گرایی منطبق و یکی دانست. جنبش سبز جنبشی است دموکراتیک، جهان‌گرا، فرهنگ‌ساز، مدافع زندگی، مخالف قهر و خشونت و جنگ و مخالف راسیسم و دیگر اشکال تبعیض میان انسان‌ها. سبزها خود را از دموکرات‌ترین نیروهای سیاسی موجود می‌دانند» (Shoja, 2012).

جناح دوم، «پیروان بوم‌شناسی ژرف یا اکوفاشیسم، که امروزه بسیار بدان کم‌توجهی می‌شود، یکی از خطرناکترین جریان‌های سیاه سیاسی است که می‌تواند در لحظه مساعد مانند طاعون به جان بشریت بیافتد. اندیشه‌های فاشیستی در حوزه محیط زیستی توسط بسیاری از حزب‌ها و گروه‌های فرا راست در اروپا و آمریکا اشاعه داده می‌شود. اکوفاشیسم یا فاشیسم در حوزه محیط زیستی و متأثرین از آن از جمله نئونازی‌ها، نئوفاشیست‌ها، نئودموکرات‌های راست، ناسیونال دموکرات‌ها، جبهه ناسیونالیست‌ها و راس- ناسیونالیست‌ها، جنگ نژادی و ملی و قحطی و بیماری‌هایی چون ایدز را همچون وسیله زودن جمعیت اضافی کره زمین (که گویا همه در آفریقا و آسیا گردآمده‌اند) لازم می‌شمرند. بنگت کارلسون و یان و کمستر رهبران حزب نئودموکراسی در سوئد چند سال پیش آشکارا در رسانه‌های عمومی از ایده‌های اکوفاشیستی دفاع کردند و ایدز را برای آفریقا لازم دانستند. در حال

حاضر در آلمان و فرانسه نئونازسیت ها و راستی های افراطی برتوقف پذیرش مهاجرین آفریقایی و آسیایی که به اعتقاد آن ها خاک و تبارشان را آلوده می نمایند، نشانه هایی از اکوفاشیسم دیده می شود. در آینده نیز چنانچه مسائل زیست محیطی به بحران های بین المللی، مثل بحث هایی درباره حقوق آب یا مهاجرت که رهبران ملی از آن برای برانگیختن احساسات قومی و ملی استفاده می نمایند منجر شود، امکان توسعه انواع اکوفاشیسم وجود خواهد داشت. حتی امروزه نیز نفوفاشیست ها و اعضای گروه های راست افراطی نئونازسیت ها در اروپا و آمریکا مفاهیم مخرب استخراج شده از حرکت محیط گرایی را به کار می برند. در چنین موقعیتی محیط گرایان باید هدف و برنامه شان را به طور صحیح و دقیق مشخص نمایند و از افراد سودجویی که ممکن است از آن ها برای رسیدن به اهدافشان سوء استفاده نمایند، فاصله بگیرند» (همان). و در نهایت جناح سوم که «جناح معتدل و واقع بین می باشند معتقد به ارزش گذاری و حفظ محیط زیست برای منافع یا بقای موجودات انسانی هستند. این عده انسان را همچون سایر موجودات بخشی از اکوسیستم می دانند و به واقع اظهار می نمایند حیات انسان نیز مانند همه موجودات به حیات کل اکوسیستم وابسته است و هر خللی که به محیط زیست و سایر موجودات زنده وارد آید، انسان ها را نیز متاثر خواهد نمود. آن ها معتقدند که تنها در صورتی انسان ها می توانند برای حفظ سیاره خود و موجودات آن رفتاری مسئولانه داشته باشند که مشارکت و مسئولیت های آن ها در زندگی به حداکثر برسد و به همه فرصت اظهار نظر داده شود. سبزه ها معتقدند که برنامه ریزی های صنعتی باید به وسیله متخصصین اکولوژی و بیولوژی، که می توانند تخریب اکولوژیکی یک روش تولید پیشنهادی را ارزیابی نمایند مورد تأیید قرار بگیرد. همچنین برای سلامتی محیط زیست و انسان ها جایگزین کردن اقتصادهای سودطلبانه به وسیله برنامه های توسعه اقتصادی پایدار، حیاتی می باشد. اکوفاشیست ها معتقدند که کاپیتالیسم و کمونیسم نه تنها انسان ها را به توده های بدون تمایز تبدیل کردند بلکه زمین را با فعالیت های صنعتی شان تخریب نمودند. آن ها اظهار می نمودند که بین حفظ طبیعت و ناسیونال سوسیالیسم رابطه ای تنگاتنگ وجود دارد. همانند هیتلر، جنبش حفاظت از طبیعت در تلاش بود به مردم یادآوری کند که اگر آن ها از اساس طبیعی زندگی جدا شوند و نقش طبیعت را درک ننمایند، هیچ تکنولوژی و هیچ منطق گرایی نمی تواند از آن ها و تمدن آن ها محافظت نماید. حزب ناسیونال سوسیالیست آلمان اولین قوانین جامع حفاظت از طبیعت جهان را در تاریخ ۲۶ ژوئن ۱۹۳۵، قانون حفاظت از گیاهان و حیوانات را در تاریخ ۱۸ مارس ۱۹۳۶ و قانون حفاظت از خاک را در تاریخ ۱۶ نوامبر ۱۹۳۹ تصویب نمود و همچنین توقیف املاک خصوصی را که به لحاظ اکولوژیکی مهم بودند قانونی نمود. در سال ۱۹۳۵ آن ها مدعی بودند این قوانین حفاظت از طبیعت به حفظ روح مردم از اثرات مخرب خارجی و نگرش های خارجی و نگرش های مدرنیست کمک می کند. به طور کلی اکوفاشیست ها اظهار می نمایند برای محافظت از طبیعت در مقابل فشارهای صنعتی، قانونگذاری ملی باید براصولی بنیان نهاده شود که اهمیت اکولوژیکی و زیبایی طبیعت را تصدیق و برآن تاکید نماید.

دولت و صنایع باید قبل از تقبل پروژه ها اثرات زیست محیطی آن را مورد ارزیابی قرار دهند» (Shoja, 2012).

کیس و همکارانش اظهار می دارند: «تا قبل از دهه ۱۹۵۰ در جریان توسعه کشورهای صنعتی، توجه چندانی به حفظ محیط زیست نمی شد. در بسیاری از کشورها، مقررات مربوط به پسماند اولین مقررات زیست محیطی، ۲۶ سازمان حفاظت محیط - محسوب می شد. در دهه ۱۹۶۰، با بروز توجه تدریجی به مسائل زیست محیطی افزایش آگاهی های عمومی و مدل های توسعه و مصرف منابع طبیعی در برخی از کشورها، استانداردها و مقررات زیست محیطی توسعه یافت. این دوره به دوره استراتژی تصفیه آلاینده ها شهرت پیدا کرد. با برگزاری کنفرانس سران سازمان ملل در ۱۹۷۲، در استکهلم سوئد، موضوع محیط زیست در چارچوب مذاکرات سازمان ملل متحد قرار گرفت، که مستمری اصول آن ها آزادی انسان و مساوات در شرایط مناسب زندگی، مدیریت بهینه محیط زیست، آموزش و اصل نهایی آن توسعه حقوق محیط زیست در درجه محکومیت سلاح های هسته ای و دیگر وسایل تخریب عمومی بود» (Keis et al., 2000: 83-25). عمده مسائل زیست محیطی از انفجار جمعیت و توسعه سریع ناشی می شد. مفهوم توسعه پایدار در ۱۹۸۰ مورد پذیرش اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت قرار گرفت اما در محدوده گفت و شنودهای طرفداران حفاظت محیط زیست باقی ماند (Pierce and Waford, 1998: 67). به دنبال آن و با تشکیل دفتر برنامه محیط زیست در سازمان ملل توجه به مسائل محیط زیست و توسعه دو چندان شد (Asafoajai, 2002: 301). بالاخره مجمع عمومی سازمان ملل متحد، کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه را به ریاست نخست وزیر نروژ خانم گرو هارلم برانت لند^۱ تشکیل داد و از آن زمان برنامه کار ۲۱ منشوری برای آینده بشریت در دست تهیه قرار گرفت که آن به عنوان یک طرح کار توسعه پایدار برای قرن ۲۱ بیرون آمد (Hosseinzadeh Dalir, 2001: 96). در واقع از این زمان مفهوم توسعه پایدار، در بخشهای مربوط به محیط زیست در مقابل توسعه در کانون توجه واقع شد و با بحث های سیاسی جای خود را در میان جوامع باز کرد (Pierce and Waford, 1998: 67). این سند اولین سندی بود که مفهوم توسعه پایدار را به عنوان رهیافتی برای جستجوی توازن میان عوامل اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی پیشنهاد کرد (Asafoajai, 2002: 302). این اتحادیه توسعه پایدار را به عبارتی، «توسعه ای که احتیاجات نسل حاضر را بدون لطمه زدن به توانایی نسل های آتی در تامین نیازهای خود برآورده سازد»، تعریف کرد (Sasanpour, 2009: 207). بر مبنای این تعریف قبل از اینکه هر جامعه ای بتواند به پایداری برسد، عدالت بین نسل ها و درون نسل ها باید تامین گردند. توسعه اجتماعی و اقتصادی باید به گونه ای تحقق پذیرد، که در هر زمان که بر نسل های آینده هزینه ای تحمیل شود، بتواند اثرات فعالیت های اقتصادی، بر ذخایر منابع و ظرفیت جذب ضایعات را به حداقل برساند یا استفاده از تکنولوژی های جدید که امکان بهره گیری از انرژی خورشیدی

¹- Gro Harlem Brundtland

را به جای سوخت فسیلی فراهم می آورد مهیا سازد (Hosseinzadeh; Turner et al., 2002: 72; Dalir, 2001: 3). با شروع حساسیت های جامعه جهانی نسبت به مشکلات محیط زیست و افزایش توجه افکار عمومی جهان به توسعه پایدار، کنفرانس «میراث مشترک ما» در ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو برزیل، راجع به محیط زیست و توسعه برگزار شد. در این اجلاس موضوعاتی مانند کارایی بیشتر در استفاده از منابع و انرژی، مدیریت مواد شیمیایی سمی و پسماندهای زیان بخش مورد تاکید قرار گرفت (Keis et al., 2000: 28; Musa Kazemi & Mohammadi, 2001: 95; Asafoajai, 2002: 302). در حقیقت کنفرانس ریو، تأکیدی بر کنفرانس استکهلم و دستور کار ۲۱ بود. این کنفرانس اصول اساسی و برنامه عمل را برای دستیابی به توسعه پایدار تهیه کرد. این تغییر نگرش در میان جوامع موجب برگزاری اجلاس ها و بیانیه های بین المللی زیست محیطی متعددی شد (Sasanpour, 2009: 208) (جدول شماره ۱).

جدول شماره (۱): اجلاس ها و بیانیه های بین المللی درباره محیط زیست

سال	اجلاس ها و بیانیه ها
۱۹۷۲	گزارش (مرزهای برای رشد)
۱۹۷۲	کنفرانس استکهلم درباره محیط زیست بشری (سازمان ملل)
۱۹۷۹	کنوانسیون برن درباره حمایت از زیستگاه (شورای اروپا)
۱۹۷۹	کنوانسیون ژنو درباره آلودگی هوا (سازمان ملل)
۱۹۸۰	سیاست حفاظت جهانی (اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت IUCN)
۱۹۸۰	پروتکل گزارش جهانی سال ۲۰۰۰ (ایالات متحده)
۱۹۸۳	پروتکل هلسینکی درباره کیفیت هوا (سازمان ملل)
۱۹۸۳	کمسیون جهانی درباره توسعه و محیط زیست (سازمان ملل)
۱۹۸۷	پروتکل مونترال درباره مواد کاهنده لایه اوزون (سازمان ملل)
۱۹۸۷	آینده مشترک ما (کمسیون براتلند برای سازمان ملل)
۱۹۹۰	بیانیه سفید درباره محیط زیست شهری (اتحادیه اروپا)
۱۹۹۲	میراث مشترک ما (انگلستان)
۲۰۰۲	زمین (آفریقای جنوبی)

پس از ریو نگرانی های گسترده محافل علمی و طرفداران محیط زیست را بر آن داشت تا در ۲۰۰۲ در ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی با نام زمین در آنجا گردهم آمدند، تا زمینه های مختلف توسعه پایدار اقتصادی اجتماعی و حفاظت محیط زیست را بررسی و راه حل های عملی در جهت فقرزدایی، تغییر الگوی تولید و مصرف، حفاظت و مدیریت منابع طبیعی را ارائه دهند (Moattari, 2002: 35).

(Salehi, 2002: 75-71).

تمامی اجلاس های مطروحه و اجلاس هایی که در آینده برگزار خواهند شد، همه مبین افزایش آگاهی های بوم شناختی و ترسیم بهینه انسان ها از محیط مناسب زندگی پایدار است. به طور کلی آن ها در پی دستیابی به روش هایی می باشند که بتوانند همه نیازهای خود را با کمترین آسیب رسانی به محیط بوم شناختی خود به دست آورند. بنابراین دستیابی به روش هایی که بتواند راهکارهای مناسبی در اندازه گیری و ارزیابی این فشار به ویژه بر پایداری اکولوژی شهری و حرکت به سوی آن ارائه کند، امری است که در چند دهه اخیر مورد توجه صاحب نظران و متخصصین امر قرار گرفت. تا بتواند میزان آسیب پذیری محیط را محاسبه و گامی به سوی پایداری بردارند.

«اکولوژی از زمره جنبش های نوین اجتماعی، در بیست سال گذشته مباحث پیرامون آن به اوج خود رسیده است، به طوری که در عصر حاضر همچون یک نهضت فلسفی راه خود را هموار ساخته و طرفداران فراوانی را گرد آموزه هایش متمرکز کرده است. هم اکنون این نهضت جوان که به اندیشه سبز از آن نام برده می شود، وارد گفتمان های فلسفی - گردیده و حوزه های ناشناخته و افق پویایی را پیش روی خود دارد. جنبش سبزها با سازماندهی علاقمندان و کادرهای سبز زیست بوم در تشکیلات جامعه مدنی و گروه های آن، در مسیری گام نهاده است که می تواند حاکمیت هایی را با چالش های جدی مواجه سازد. غالب جنبش های زیست بوم گرایی در انقلابات مسالمت آمیز رنگی (انقلاب مخملی) نقش بارزی ایفا کرده اند. به هر روی بحران محیط زیست، امروزه یکی از مهمترین گرفتاری های جهانی به شمار می رود. برای رویارویی با این بحران، مشارکت مردمی بیش از پیش ضروری است و به لحاظ اهمیت این امر است که سازمان های غیردولتی و تشکل های مردمی زیست محیطی دسراسر جهان شکل گرفته اند تا این مشارکت را جهت دهی و هدایت کنند» (Shoja, 2012).

در هر زمینه پژوهشی معمولاً کارهایی صورت گرفته که قرابت معنایی نزدیکی با پژوهش محقق دارد. پیشینه در دو قسمت داخلی و خارجی انجام می شود که در این بخش از پیشینه داخلی شروع شده و به دنبال آن پیشینه خارجی نیز ارایه شده است. اسدی و مهرابی (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان بررسی عوامل زمینه ای و اجتماعی مؤثر بر رفتارهای زیست محیطی شهروندان بندرعباس انجام داده اند. هدف اصلی این پژوهش، بررسی رابطه میان متغیرهای اجتماعی (دانش، نگرش و نیت عملی زیست محیطی) و متغیرهای زمینه ای با رفتارهای زیست محیطی ساکنان شهر بندرعباس است. روش مورد استفاده در این پژوهش، پیمایشی است. جامعه ی آماری ۲۰۰ نفر از شهروندان ۱۶ تا ۶۹ سال ساکن شهر بندرعباس است که از طریق نمونه گیری خوشه ای به صورت تصادفی انتخاب شده اند. نتایج پژوهش نشان می دهد که میان متغیرهای اجتماعی و زمینه ای

با رفتارهای زیست محیطی رابطه ی معناداری وجود دارد. علاوه بر این مسأله ی محیط زیست در بین بیشتر قشرهای جامعه ی بندرعباس، هنوز به عنوان دغدغه ی مهم اجتماعی وارد عرصه ی عمومی نشده و محدود به نخبگان جامعه است؛ بنابراین، رفتارهای زیست محیطی در این شهر با آموزش صحیح، عملی خواهد شد. مرزبان و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان ارزیابی سطح آگاهی و رفتارهای زیست محیطی شهروندان (مورد مطالعه: جمعیت شهری یزد) انجام داده اند. این مطالعه مقطعی-تحلیلی روی ۱۰۰۰ نفر از شهروندان یزد در سال ۱۳۹۷ به شیوه نمونه گیری خوشه ای انجام شد. ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد سنجش آگاهی، نگرش و رفتار زیست محیطی بود. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS ۱۶ با آمار توصیفی و آزمون های تحلیلی در سطح معنی داری ۰/۰۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. صد در صد از پرسشنامه ها تکمیل شد. میانگین نمره آگاهی و نگرش زیست محیطی ضعیف بود. بین آگاهی و رفتار زیست محیطی زنان و مردان اختلاف آماری معنی داری وجود داشت بطوری که میزان آگاهی و رفتار زیست محیطی زنان بالاتر بود. نتایج تحقیق ابدولای و همکاران^۱ (۲۰۱۳) در مورد کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته نشان می دهد که یک منحنی زیست محیطی کوزنتس برای بیشتر آلوده کننده ها تحت شرایطی وجود دارد. هیچ یک از فرضیه های مربوط به ارتباط بین تجارت و تخریب محیط زیست به طور کامل تأیید نشد (Abdullaye et al., 2013). آکسن و کورانی^۲ (۲۰۱۴) در مطالعه خود نشان دادند که نفوذ اجتماعی از طریق لایه های مختلف اجتماعی می تواند بر رفتارهای زیست محیطی افراد اثر بگذارد. به عنوان نمونه، آگاهی تحت تأثیر گسترش اطلاعات کارکردی ارتقاء می یابد و مصرف کنندگان با افزایش آگاهی خود، به ارزیابی فناوری و منافع آن می پردازند. با این آگاهی، نگرش ها و رفتار افراد در محیط زیست و نسبت به محیط زیست شکل می گیرد.

با توجه به چارچوب نظری، فرضیه های زیر مطرح شدند:

فرضیه اصلی

۱- بین میزان عوامل اجتماعی و فرهنگی و کنش های زیست محیطی رابطه وجود دارد.

فرضیه های فرعی

۱- بین میزان اعتماد شهروندان به نهادها و سازمان های محلی و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

۲- بین میزان مشارکت محلی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

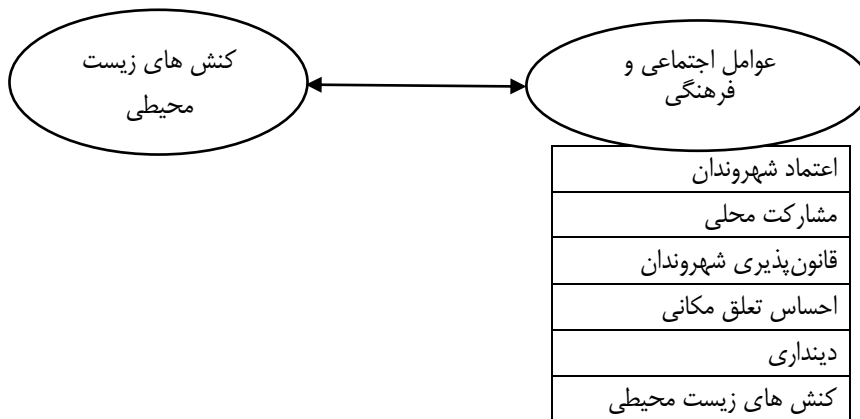
۳- بین میزان قانون پذیری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

¹ - Abdulai and Rameke

² - Axsen, J.; Kurani, K. S.

- ۴- بین میزان احساس تعلق مکانی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.
- ۵- بین میزان دینداری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.
- ۶- میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب جنسیت آنان متفاوت است.
- ۷- میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب سن آنان متفاوت است.
- ۸- میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب تحصیلات آنان متفاوت است.

با توجه به فرضیه های تحقیق، مدل نظری زیر مطرح شد:

شکل ۱: مدل تحلیلی تحقیق (نظریه ها و تحقیقات پیشین).

روش تحقیق

این پژوهش از نوع کاربردی و با توجه به نوع پژوهش توصیفی - همبستگی می باشد. جامعه آماری این تحقیق را شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر خلخال تشکیل می دهند حجم جمعیت آماری طبق آمار اداره ثبت احوال ۳۶۰۰۰ نفر است. حجم نمونه در این تحقیق شامل ۳۸۰ نفر می باشد که با استفاده از فرمول کوکران
$$n = \frac{N.t^2.p.q}{N(d)^2 + t^2.pq}$$
 تعیین گردید. در قسمت روش نمونه گیری، نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای به کار گرفته شد. تکنیک گردآوری اطلاعات در این تحقیق، پرسشنامه استاندارد بود. در این تحقیق از اعتبار صوری، برای ارتقا روایی سنجه های استفاده شده استفاده شد. برای بررسی آلفای کرونباخ پرسشنامه تحقیق حاضر ابتدا نمونه ای شامل سی پرسشنامه در بین پاسخگویان که به صورت کاملاً تصادفی انتخاب شدند پخش گردید و نتایج برای همه متغیرها بالاتر از ۰/۷۰ به دست آمد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

مطابق با داده‌های به دست آمده از جنس پاسخگویان، ۴۲/۹ درصد از کل پاسخگویان مرد و دارای کمترین درصد بوده‌اند. همچنین ۵۷/۱ درصد از پاسخگویان زن و دارای بیشترین درصد می‌باشند. ۳۵/۳ درصد از کل پاسخگویان مجرد و دارای کمترین فراوانی بوده‌اند. همچنین ۶۴/۷ درصد از پاسخگویان نیز متأهل بوده و دارای بیشترین فراوانی می‌باشند. کمترین سن برابر با کمتر از ۲۵ سال و بیشترین سن ۵۶ سال و بالاتر بوده است. بیشتر پاسخگویان نیز در مقطع سنی ۵۵ تا ۴۶ سالگی قرار دارند. ۲۸/۲ درصد را در این بررسی پاسخگویی تشکیل داده‌اند که دارای سطح تحصیلات لیسانس بوده و بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و ۰/۵۸ درصد پاسخگویان دارای سطح تحصیلات راهنمایی و سیکل بوده و کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. کمترین میزان درآمد برابر با کمتر از ۲ میلیون تومان با ۲۰/۳ درصد و بیشترین میزان درآمد برابر با بالای ۵ میلیون تومان با ۵/۳ درصد می‌باشد.

تفکیک نمونه بر حسب میانگین متغیرهای مستقل و وابسته

جدول (۴-۷): آماره‌های توصیفی

متغیرها	میانگین	مینیمم	ماکسیمم	تعداد سؤالات	حالات طیف
اعتماد شهروندان	۴۷/۶۶	۲۹	۶۰	۱۲	۵
مشارکت محلی	۳۸/۲۸	۲۳	۵۰	۱۰	۵
قانون‌پذیری شهروندان	۲۸/۰۶	۱۶	۳۵	۸	۵
احساس تعلق مکانی	۴۷/۴۶	۳۵	۵۶	۱۲	۵
دینداری	۸۷/۴۰	۶۵	۱۰۷	۲۲	۵
کنش های زیست محیطی	۶۴/۷۹	۴۱	۷۸	۱۷	۵

آزمون کلموگروف - اسمیرونوف

جدول (۸۴): نتایج آزمون کلموگروف - اسمیرونوف

اعتماد شهروندان	مشارکت محلی	قانون‌پذیری شهروندان	احساس تعلق مکانی	دینداری	کنش های زیست محیطی
۱/۳۷۴	۱/۱۶۷	۱/۰۶۴	۱/۸۱۲	۱/۳۶۴	۱/۲۸۲
اسمیرونوف	۰/۰۹۳	۰/۰۶۹	۰/۰۶۶	۰/۱۰۳	۰/۰۷۵

سطح معنی‌داری

یافته های استنباطی

فرضیه اول

- بین میزان اعتماد شهروندان به نهادها و سازمان‌های محلی و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

فرض صفر: بین میزان اعتماد شهروندان به نهادها و سازمان‌های محلی و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود ندارد.

فرض مقابل: بین میزان اعتماد شهروندان به نهادها و سازمان‌های محلی و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

جدول (۹۴): آزمون همبستگی پیرسون بین اعتماد شهروندان به نهادها و کنش های زیست محیطی آنان

متغیر ۱	متغیر ۲	مقدار ضریب همبستگی سطح معنی‌داری
اعتماد شهروندان	کنش های زیست محیطی	۰/۷۷۰

با توجه به جدول (۹۴) مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۱ کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی (۰/۷۷۰) بین دو متغیر رابطه مستقیم برقرار است و با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه دوم

- بین میزان مشارکت محلی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

فرض صفر: بین میزان مشارکت محلی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود ندارد.
فرض مقابل: بین میزان مشارکت محلی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

جدول (۱۰-۴): آزمون همبستگی پیرسون بین مشارکت محلی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان

متغیر ۱	متغیر ۲	مقدار ضریب همبستگی سطح معنی داری
مشارکت شهروندان	محلی کنش های زیست محیطی	۰/۷۷۸
		۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۱۰-۴) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۱ کمتر از ۰/۰۵ می باشد بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی (۰/۷۷۸) بین دو متغیر رابطه مستقیم برقرار است و با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می یابد.

فرضیه سوم

- بین میزان قانون پذیری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.
فرض صفر: بین میزان قانون پذیری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود ندارد.
فرض مقابل: بین میزان قانون پذیری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

جدول (۱۱-۴): آزمون همبستگی پیرسون بین قانون پذیری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان

متغیر ۱	متغیر ۲	مقدار ضریب همبستگی سطح معنی داری
قانون پذیری شهروندان	کنش های زیست محیطی	۰/۵۶۱
		۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۱۱-۴) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۱ کمتر از ۰/۰۵ می باشد بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی (۰/۵۶۱) بین دو متغیر رابطه مستقیم برقرار است و با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می یابد.

فرضیه چهارم

- بین میزان احساس تعلق مکانی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد. فرض صفر: بین میزان احساس تعلق مکانی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود ندارد.

فرض مقابل: بین میزان احساس تعلق مکانی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

جدول (۱۲-۴): آزمون همبستگی پیرسون بین احساس تعلق مکانی شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان

متغیر ۱	متغیر ۲	مقدار ضریب همبستگی سطح معنی داری
احساس تعلق مکانی شهروندان	کنش های زیست محیطی	۰/۲۰۳
		۰/۰۰۱

با توجه به جدول (۱۲-۴) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۱ کمتر از ۰/۰۵ می باشد بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی (۰/۲۰۳) بین دو متغیر رابطه مستقیم برقرار است و با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می یابد.

فرضیه پنجم

- بین میزان دینداری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

فرض صفر: بین میزان دینداری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود ندارد.

فرض مقابل: بین میزان دینداری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان رابطه وجود دارد.

جدول (۱۳-۴): آزمون همبستگی پیرسون بین دینداری شهروندان و کنش های زیست محیطی آنان

متغیر ۱	متغیر ۲	مقدار ضریب همبستگی سطح معنی داری
دینداری شهروندان	کنش های زیست محیطی	۰/۵۰۷
		۰/۰۰۰

با توجه به جدول (۴-۱۳) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون $0/001$ کمتر از $0/05$ می باشد بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان 95% می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی ($0/507$) بین دو متغیر رابطه مستقیم برقرار است و با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می یابد.

فرضیه ششم

میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب جنسیت آنان متفاوت است. فرض صفر: میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب جنسیت آنان متفاوت است. فرض مقابل: میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب جنسیت آنان متفاوت است.

جدول شماره (۴-۱۴): آزمون T-Test بین میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب جنسیت

متغیر	فراوانی	میانگین	واریانس	سطح معنی داری	مقدار T	سطح معنی داری
مرد	۱۶۳	۶۵/۰۲	۰/۷۳۰	۰/۳۹۳	۰/۵۵۹	۰/۵۷۷
زن	۲۱۷	۶۴/۶۳				

مطابق با جدول شماره (۴-۱۴) اندازه T برابر $16/28$ با سطح معنی داری $0/000$ شده که از $0/05$ بیشتر است لذا نمی توان فرض صفر را رد کرد. یعنی میزان مشارکت در ورزش های همگانی بر حسب جنسیت پاسخگویان متفاوت نیست.

فرضیه هفتم

- میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب سن آنان متفاوت است. فرض صفر: میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب سن آنان متفاوت نیست. فرض مقابل: میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب سن آنان متفاوت است.

ابتدا برای بدست آوردن تحلیل واریانس یک طرفه از رابطه بین سن و میزان کنش های زیست محیطی شهروندان، متغیر سن به پنج سطح تقسیم شد. سپس جهت آزمون فرضیه از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

جدول شماره (۴-۱۵): جدول آماره های توصیفی و تحلیل واریانس (ANOVA) میزان کنش های زیست محیطی بر حسب سن آنان

Sig	F	میانگین	تعداد	سن
۰/۰۰۰	۸۰۸/۹۴۱	۴۲/۵۰	۶	کمتر از ۳۰ سال
		۵۴/۱۰	۲۰	۳۱ تا ۴۰ سال
		۵۹/۲۰	۱۰۶	۴۱ تا ۵۰ سال
		۶۵/۹۵	۱۵۹	۵۱ تا ۶۰ سال
		۷۳/۲۹	۸۹	۶۱ سال و بالاتر

آمار جدول فوق نشان می دهد که مقدار F برابر ۸۰۸/۹۴۱ شده است. سطح معنی داری آزمون نیز از ۰/۰۵ کمتر است؛ بنابراین می توان فرض صفر را رد کرد. میزان کنش های زیست محیطی پاسخگویان بر حسب سن آنان متفاوت است. به عبارت دیگر حداقل میانگین متغیر میزان کنش های زیست محیطی یکی از گروه ها با بقیه تفاوت معنی داری دارد. لذا برای قضاوت بیشتر از آزمون (LSD) استفاده کرده ایم، این آزمون مقایسه ی زوجی را انجام می دهد یعنی میانگین گروه ها را دو به دو مقایسه می کند تا مشخص شود میانگین های کدام دو گروه با یکدیگر تفاوت معنی داری دارد. جدول شماره (۴-۱۶): آزمون (LSD) مقایسه کنش های زیست محیطی بر حسب سن آنان

سطح معنی داری	تفاوت میانگین	گروه های مورد بررسی
۰/۰۰۰	-۱۱/۶۰	سال ۳۱-۴۰
۰/۰۰۰	-۱۶/۷۰	سال ۴۰-۵۰
۰/۰۰۰	-۲۳/۴۵	سال ۵۱-۶۰
۰/۰۰۰	-۳۰/۷۹	سال ۶۱ و بالاتر
۰/۰۰۰	۱۱/۶۰	کمتر از ۳۰ سال
۰/۰۰۰	-۵/۱۰	سال ۴۰-۵۰
۰/۰۰۰	-۱۱/۸۵	سال ۵۱-۶۰
۰/۰۰۰	-۱۹/۱۹	سال ۶۱ و بالاتر
۰/۰۰۰	۱۶/۷۰	کمتر از ۳۰ سال
۰/۰۰۰	۵/۱۰	سال ۳۱-۴۰

۰/۰۰۰	-۶/۷۴	۵۱-۶۰ سال	
۰/۰۰۰	-۱۴/۰۸	۶۱ سال و بالاتر	
۰/۰۰۰	۲۳/۴۵	کمتر از ۳۰ سال	۵۱-۶۰ سال
۰/۰۰۰	۱۱/۸۵	۳۱-۴۰ سال	
۰/۰۰۰	۶/۷۴	۴۱-۵۰ سال	
۰/۰۰۰	-۷/۳۳	۶۱ سال و بالاتر	
۰/۰۰۰	۳۰/۷۹	کمتر از ۳۰ سال	۶۱ سال و بالاتر
۰/۰۰۰	۱۹/۱۹	۳۱-۴۰ سال	
۰/۰۰۰	۱۴/۰۸	۴۱-۵۰ سال	
۰/۰۰۰	۷/۳۳	۵۱-۶۰ سال	

مطابق با نتایج جدول ۴-۱۶، با بالا رفتن سن پاسخگویان، کنش های زیست محیطی آنان افزایش می یابد.

فرضیه هشتم

- میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب تحصیلات آنان متفاوت است.
فرض صفر: میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب تحصیلات آنان متفاوت نیست.
فرض مقابل: میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب تحصیلات آنان متفاوت است.

ابتدا برای بدست آوردن تحلیل واریانس یک طرفه از رابطه بین میزان تحصیلات و میزان کنش های زیست محیطی، متغیر میزان تحصیلات به هفت سطح تقسیم شدند. سپس جهت آزمون فرضیه از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

جدول شماره (۴-۱۷): جدول آماره های توصیفی و تحلیل واریانس (ANOVA) میزان کنش های زیست

محیطی بر حسب تحصیلات

Sig	F	میانگین	تعداد	تحصیلات
۰/۰۰۰	۱۰۳۰/۵۵۲	۴۲/۵۰	۶	ابتدایی
		۴۹/۰۰	۳	راهنمایی و سیکل
		۵۴/۷۰	۲۰	متوسطه و دیپلم

۵۸/۲۰	۶۵	کاردانی
۶۳/۱۱	۱۰۷	کارشناسی
۶۷/۷۰	۱۰۱	کارشناسی ارشد
۷۳/۷۵	۷۸	دکتری

آمار جدول فوق نشان می دهد که مقدار F برابر $۱۰۳۰/۵۵۲$ شده است. سطح معنی داری آزمون نیز از $۰/۰۵$ کمتر است؛ بنابراین می توان فرض صفر را رد کرد. یعنی میزان کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب تحصیلات آنان متفاوت است. به عبارت دیگر حداقل میانگین متغیر میزان کنش های زیست محیطی یکی از گروه ها با بقیه تفاوت معنی داری دارد. لذا برای قضاوت بیشتر از آزمون (LSD) استفاده کرده ایم، این آزمون مقایسه ی زوجی را انجام می دهد یعنی میانگین گروه ها را دو به دو مقایسه می کند تا مشخص شود میانگین های کدام دو گروه با یکدیگر تفاوت معنی داری دارد.

جدول شماره (۴-۱۸): آزمون (LSD) مقایسه کنش های زیست محیطی شهروندان بر حسب تحصیلات

گروه های مورد بررسی	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
ابتدایی	راهنمایی و سیکل	-۶/۵۰
	متوسطه و دیپلم	-۱۲/۲۰
	کاردانی	-۱۵/۷۰
	کارشناه	-۲۰/۶۱
	ارشد	-۲۵/۲۰
	دکتری	-۳۱/۲۵
راهنمایی و سیکل	ابتدایی	۶/۵۰
	متوسطه و دیپلم	-۵/۷۰
	کاردانی	-۹/۲۰
	کارشناه	-۱۴/۱۱
	ارشد	-۱۸/۷۰
	دکتری	-۲۴/۷۵

./۰۰۰	۱۲/۲۰	ابتدایی	متوسطه و دیپلم
./۰۰۰	۵/۷۰	راهنمایی و سیکل	
./۰۰۰	۳/۵۰	کاردانی	
./۰۰۰	-۸/۴۱	کارشناس	
./۰۰۰	-۱۳/۰۰	ارشد	
./۰۰۰	-۱۹/۰۵	دکتری	
./۰۰۰	۱۵/۷۰	ابتدایی	کاردانی
./۰۰۰	۹/۲۰	راهنمایی و سیکل	
./۰۰۰	۳/۵۰	متوسطه و دیپلم	
./۰۰۰	-۴/۹۱	کارشناس	
./۰۰۰	-۹/۵۰	ارشد	
./۰۰۰	-۱۵/۵۵	دکتری	
./۰۰۰	۲۰/۶۱	ابتدایی	کارشناسی
./۰۰۰	۱۴/۱۱	راهنمایی و سیکل	
./۰۰۰	۸/۴۱	متوسطه و دیپلم	
./۰۰۰	۴/۹۱	کاردا	
./۰۰۰	-۴/۵۹	ارشد	
./۰۰۰	-۱۰/۶۴	دکتری	
./۰۰۰	۲۵/۲۰	ابتدایی	ارشد
./۰۰۰	۱۸/۷۰	راهنمایی و سیکل	
./۰۰۰	۱۳/۰۰	متوسطه و دیپلم	
./۰۰۰	۹/۵۰	کاردا	
./۰۰۰	۴/۵۹	کارشناسی	
./۰۰۰	-۶/۰۵	دکتری	

دکتری	ابتدایی	۳۱/۲۵	۰/۰۰۰
	راهنمایی و سیکل	۲۴/۷۵	۰/۰۰۰
	متوسطه و دیپلم	۱۹/۰۵	۰/۰۰۰
	کاردانی	۱۵/۵۵	۰/۰۰۰
	کارشناسی	۱۰/۶۴	۰/۰۰۰
	ارشد	۶/۰۵	۰/۰۰۰

مطابق با نتایج جدول ۴-۱۸، با بالا رفتن میزان تحصیلات پاسخگویان، کنش های زیست محیطی آنان افزایش می یابد.

فرضیه اصلی

- بین عوامل اجتماعی و فرهنگی و کنش های زیست محیطی رابطه وجود دارد.
- فرض صفر: بین عوامل اجتماعی و فرهنگی و کنش های زیست محیطی رابطه وجود ندارد.
- فرض مقابل: بین عوامل اجتماعی و فرهنگی و کنش های زیست محیطی رابطه وجود دارد.

جدول (۴-۹): آزمون همبستگی پیرسون بین عوامل اجتماعی و فرهنگی و کنش های زیست محیطی آنان

متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقدار ضریب همبستگی سطح معنی داری
عوامل اجتماعی و فرهنگی	کنش های زیست محیطی	۰/۴۱۵

با توجه به جدول (۴-۹) مشاهده می شود سطح معنی داری آزمون ۰/۰۰۱ کمتر از ۰/۰۵ می باشد بنابراین فرض صفر رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت رابطه معنی داری بین دو متغیر مورد بررسی وجود دارد. با توجه به مثبت بودن علامت ضریب همبستگی (۰/۷۷۰) بین دو متغیر رابطه مستقیم برقرار است و با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می یابد.

پیشنهادهای پژوهش

پیشنهاد های حاصل از پژوهش

- در تکوین فرهنگ زیست محیطی که ناظر بر حفظ محیط زیست پایدار و پاسداری از حقوق نسل های آینده و رعایت اصول و موازین است، نقش چهار گروه اجتماعی ضروری است: دولت، سازمان های غیردولتی، انجمن ها، نهادهای اجتماعی، مشارکت مردم، کارشناسان و متخصصین محیط زیست و توسعه پایدار، تا با همکاری تنگاتنگ و دلسوزانه برای آینده به طرح ریزی، برنامه سازی و اجرای برنامه های جامعی بپردازند که مصلحت و سلامت و رفاه جامعه در دراز مدت در آن دیده شود.
- از آنجا که نهادینه شدن هنجارها، قوانین، نگرش ها و رفتارهای زیست محیطی شهروندان مستلزم آموزش های لازم از طریق نهادهای متولی جامعه پذیری است، پیشنهاد می شود نهادهای مربوطه در این راستا برنامه های عملی بیشتری را در جامعه پیاده سازی کنند. این امر از طریق آموزش های همگانی با استفاده از وسایل ارتباط جمعی و برگزاری کلاس های آموزشی و همایش های زیست محیطی در شهر خلخال امکان پذیر است.
- اعمال نظارت و مجازات صنایع و افراد آلاینده.
- وضع قوانین زیست محیطی مناسب و بازدارنده و اجرای موثر آن.
- اهرم های اقتصادی و مالی مانند الف) مالیات ها: به عنوان جریمه تولید یا فعالیت نامناسب.
- ب) کاهش مالیات و سوبسید: برای تولید و فعالیت هایی که به نفع محیط زیست هستند.

پیشنهاد هایی برای محققین بعدی

- برای پژوهش پیرامون اخلاق زیست محیطی بیش از هر چیز، به شناخت انسان و پرداختن به باورها و ارزش های اخلاقی در زمینه خاص فرهنگی جوامع نیاز است. به همین دلیل، می باید علاوه بر شناخت ارزش ها و باورهای زیست محیطی سایر جوامع، با بهره گیری از منابع موجود در سنت و فرهنگ بومی خود، به تدوین و تبیین نظام نامه اخلاق زیست محیطی همت گماشت.
- نقش رسانه ها در افزایش توجه همگانی پیرامون اخلاق زیست محیطی، حوزه دیگری است که پژوهشگران بعدی می توانند به بررسی آن بپردازند.

References

- Adhami, A. & Akbarzadeh, E. (2007) A Study of Cultural Factors Affecting the Environmental Protection of Tehran, Specialized Journal of Sociology, First Year, First Issue. [In Persian]
- Asadi, M. & Mehrabi, M. (2018), A Study of Underground and Social Factors Affecting the Environmental Behaviors of the Citizens of Bandar Abbas, Hormozgan Cultural Research Journal, No. 15. [In Persian]
- Asafojaei, J. (2002) Environmental Economics for Non-Economists, translated by Siavash Dehghanian et al. Mashhad: Ferdowsi University. [In Persian]

- Ball, T. & Daguere, R. (2005) Political Ideologies and Democratic Ideals, translated by Roya Montazemi. Tehran: Peyk Bahar Publications.
- Haghighatian, M.; Pourafkari, N. ; Jafarina, Gh. (2012), The effect of social environmental behaviors on the social development studied by South Pars employees (Assaluyeh, Iranian Journal of Social Development Studies, Fifth Year, No. 1: 152-135). [In Persian]
- Hejazi, S.; Karami Darabkhani, R.; Hosseini, S. M. ; Rezaei, A. (2017), A Study of Factors Affecting the Environmental Behavior of Members of People's Organizations Tehran Environmental Institution, Ecology, No. 1: 30-17. [In Persian]
- Hemayatkhah Jahromi, M.; Ershad, F; Danesh, P.; Ghorbani, M. (2017), An Analysis of Environmental Behaviors Based on the TPB Model, Social Development Quarterly (Former Human Development), No. 3: 66-31. [In Persian]
- Hosseinzadeh Dalir, K. (2001) Principles and methods of regional planning, Samat Publications [In Persian]
- Keis, Alexander et al. (2010) Environmental Law, Vol. Translation: Mohammad Hassan Habibi. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Klo ckner, A.CH. (2013). "A comprehensive model of the psychology of environmental behavior-A meta-analysis", Global Environmental Change, 23, 1028–1038
- Kollmuss, Anja and Agyeman, Julian (2002) Mind the Gap: Why People Act Environmentally and What are the Barriers to Pro-environmental Behavior? Journal of Environmental Education Research, Vol.8. No.3.pp 450- 471.
- Marzban et al. (2017), Assessing the level of awareness and environmental behaviors of citizens (case study: Yazd urban population), Journal of Health and Environment, Journal of Environmental Health Association of Iran Volume 12, Number 1, 30-17. [In Persian]
- Moatahari, S., (2002) Sustainable Development, Green Peace Quarterly, Iranian Green Front Magazine, Second Year, No. 34. [In Persian]
- Payne, M. (2005) The Culture of Critical Thought (from the Enlightenment to Postmodernity), translated by Payam Yazdanjoo. Tehran: Nashr-e-Markaz, second edition. [In Persian]
- Pierce, David W. & Warford, Jeremy J. (1998) The Infinite World, Environmental Economics, and Development, translated by Awad Kouchaki et al. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad. [In Persian]
- Salehi, I. (2002) Report on the World Summit on Sustainable Development, Municipalities Monthly, Fourth Year, No. 62. [In Persian]
- Sasanpour, F. (2009) Assessing the Sustainability of Urban Environment for Good Urban Management, Journal of Applied Research in Geographical Sciences, Vol. 10, No. 13. [In Persian]
- Shoja, B. (2012) Ecofascism in the relationship between man and the environment. [In Persian]

Investigating Socio-Cultural Factors Related to Citizens' Environmental Actions (Case Study: Khalkhal Citizens)

Roghayeh Gharibi Golestan¹, Nasrin Khodabakhshi Hafshjani^{2*}

Received: July 4, 2020

Accepted: September 28, 2020

Abstract

The aim of this study was Investigating Socio-Cultural Factors Related to Citizens' Environmental Actions (Case Study: Khalkhal Citizens). This research was conducted by survey method and in order to improve the validity of the questionnaire measures, face validity was used and reliability was obtained by using Cronbach's alpha coefficient, which was higher than 0.70 for all variables. The statistical population of this research consists of citizens aged 18 and over in Khalkhal city. The statistical population is 36,000 according to the statistics of the Civil Registration Office. Among them, using Cochran's formula, 380 people were selected as a sample by simple random sampling. Findings showed that there is a significant relationship between the independent variables of religiosity, sense of place, citizens' legitimacy, local participation, and citizens' trust with the dependent variable of environmental actions.

Keywords: Socio-cultural factors, sense of place, citizens' legitimacy, local participation, environmental actions

---

¹ Department of Management, Faculty of Humanities, Khalkhal Branch, Islamic Azad University, Khalkhal, Iran

² Department of Management, Faculty of Humanities, Khalkhal Branch, Islamic Azad University, Khalkhal, Iran